Małgorzata SIKORA-GACA
Politechnika Koszalińska

KONCEPCJE „PIERIEMYCZKI" A PROBLEMATYKA BEZPIECZEŃSTWA ENERGETYCZNEGO. ROLA ROSJI NA EUROPEJSKIM RYNKU GAZOWYM

1. Wprowadzenie

Wojna izraelsko-arabska, rewolucja w Iranie czy wojna w Zatoce Perskiej pokazały, jak ważne dla gospodarki światowej i poszczególnych narodów[1] jest bezpieczeństwo energetyczne. W kontekście geopolityki, na zagadnienie to składają się trzy główne kwestie: wystarczalność złóż własnych, infrastruktura magazynowa i najważniejsze – poziom uzależnienia od dostaw „trzecich", w tym ich dywersyfikacja. Bezpieczeństwo energetyczne nabiera również szczególnego znaczenia w konfrontacji z dynamizmem otoczenia politycznego,[2] jako czynnik pozamilitarny.[3]

Przyjęte teorie geopolityki energetycznej[4] uwypuklają sferę rywalizacji, a czynnikiem determinującym są bardzo często surowce naturalne.[5] To stwierdzenie w sposób jednoznaczny określa rolę Rosji (Heartlandu[6]) na europejskim rynku gazowym, a szczególnie jej wpływ na bezpieczeństwo energetyczne byłych republik radzieckich. Koncepcja „pieriemyczki", która między innymi zostanie omówiona w niniejszym artykule, ma istotne znaczenie – szczególnie w kontekście aktualnych wydarzeń na Ukrainie. Jej

[1] M. Kaliski, D. Staśko, *Bezpieczeństwo energetyczne w gospodarce paliwowej Polski*, Kraków 2006, s. 1 i n.
[2] M. Kaliski, D. Staśko, *Monitoring bezpieczeństwa energetycznego Polski do roku 2020*, „Polityka Energetyczna" nr 2/2007, tom 10, s. 5-29.
[3] Zob. T. Kowalak, *Bezpieczeństwo energetyczne – zaklęcie, wytrych czy realna kategoria?* „Biuletyn Urzędu Regulacji Energetyki" nr 6/2005.
[4] A. Dugin, *Geopolityka energetyczna, www.geopolityka.org*, [dostęp: 10.11.2013 r.].
[5] A. Gorodilow, C. Kozlow, *Geopolityka*, Kaliningrad 2003, s. 5-27.
[6] A. Dugin, *Geopolityka…*, op. cit.

realizacja może wywołać nieodwracalne konsekwencje polityczne dla pozostałych państw byłego ZSRR: Mołdawii czy państw Kaukazu, przyjmując formę „precedensu transformacyjnego".

2. Pojęcie bezpieczeństwa energetycznego

Bezpieczeństwo energetyczne może być różnie definiowane.[7] W najprostszym ujęciu będzie to zapewnienie warunków umożliwiających pokrycie bieżącego i perspektywicznego zapotrzebowania gospodarki i społeczeństwa na energię odpowiedniego rodzaju i wymaganej jakości.[8] To również nieprzerwana dostępność dostaw poszczególnych surowców,[9] która zapewnia funkcjonowanie państwa i zaspokaja jego żywotne interesy.

Bezpieczeństwo energetyczne wyraża się poprzez prowadzenie takiej polityki importu nośników energii, która zmniejsza strukturalne uzależnienie, wprowadza możliwość jego dywersyfikacji, wyboru kierunków importu, gwarantuje rzetelność dostaw i ich korzystne ceny.[10] W dobie globalizacji i postępu gospodarczego podmioty państwowe upatrują bezpieczeństwo energetyczne jako ciągłość w funkcjonowaniu,[11] poczucie spokoju, pewności i niezagrożenia.[12] Tym samym jest to stan gospodarki umożliwiający pokrycie bieżącego i perspektywicznego zapotrzebowania odbiorców na paliwa i energię w sposób technicznie i ekonomicznie uzasadniony, przy zachowaniu wymagań ochrony środowiska.[13] Istotne dla bezpieczeństwa energetycznego pozostają również

---

[7] Zob. T. Młynarski, *Bezpieczeństwo energetyczne w pierwszej dekadzie XXI wieku*, Kraków 2011; J. Ciborski, *Bezpieczeństwo energetyczne*, [w:] *Energia w czasach kryzysu*, red. K. Kuciński, Warszawa 2006, s. 127-146; R. Rosicki, *Polska, Rosja i Niemcy a bezpieczeństwo energetyczne (aspekty polityczne)*, w: *Polacy i Niemcy w XXI wieku. Nowe oblicza partnerstwa?*, red. B. Koszel, Poznań 2007, s. 149-161.

[8] Ministerstwo Przemysłu i Handlu, *Założenia polityki energetycznej Polski do 2010 roku*, Warszawa 1995, s. 1 i n.

[9] Na ten aspekt definicji bezpieczeństwa energetycznego wskazuje Międzynarodowa Agencja Energii. Zob. International Energy Agency, *www.iea.org* [dostęp: 12.11.2013 r.].

[10] Ministerstwo Obrony Narodowej w swojej definicji uwzględnia również jakość infrastruktury, sprawność transportu i przesyłu, a także stan zapasów. Zob. Ministerstwo Obrony Narodowej, *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczpospolitej Polskiej*, Warszawa 2003.

[11] Center for Strategic and International Studies (CSIS), *www.csis.org* [dostęp: 11.12.2013 r.].

[12] Por. *Webster's Third New International Dictionary*, Könemann 1993, s. 2053-2054.

[13] Art. 3 pkt 16 Ustawy Prawo energetyczne z dnia 10 kwietnia 1997 roku, Dz.U. 2003, nr 153, poz. 1504 ze zm.

kwestie tranzytowe i konieczność przesyłu własnych surowców przez terytoria obce. Idyllą byłoby posiadanie własnych zasobów i niezależnych gazociągów. Tak niestety nie jest w żadnym przypadku, ponieważ zarówno infrastruktura jak i trasy przesyłowe angażują liczne podmioty. Zawsze w takiej sytuacji następuje stracie interesów poszczególnych grup, karteli, państw, itd. Pojęcie bezpieczeństwa energetycznego posiada zatem wymiar zdecydowanie ponadnarodowy, często nawet ponadkontytnetalny. W XXI wieku osiągnięcie *statusu quo* w kontekście bezpieczeństwa energetycznego wydaje się niemożliwe do realizacji bez udziału przynajmniej dwóch partnerów. To natomiast implikuje strefy wpływów i zależności, co stanowi ogromne wyzwanie dla całego zagadnienia.

Kwestia minimalizacji negatywnego oddziaływania sektora energii jest przedmiotem wielu dyskusji, w których za wyjątkiem kwestii środowiskowych uwzględnia się również warunki życia społeczeństwa.[14] Jest to jednocześnie praktyka wypracowania rutynowych działań,[15] wspierających zaufanie jednostki w stosunku do państwa, budzących spokój egzystencjalny w trwającej umowie społecznej.[16] Tym samym następuje synchronizacja[17] kapitału gospodarczego, społecznego i środowiskowego, co poniekąd komplikuje budowanie mechanizmów *global energy governance* i przysparza kolejnych partnerów w i tak już rozbudowanym dialogu międzynarodowym.

3. Europejski rynek gazowy

Europa ma zróżnicowaną sytuację energetyczną, a „stary kontynent" jest najmniej zasobnym w gaz rejonem świata.[18] Można stwierdzić, że lepsze położenie geograficzne w stosunku do zewnętrznych źródeł gazu

[14] Zob. Ministerstwo Gospodarki, Polityka energetyczna Polski do 2025 roku. Warszawa 2005.
[15] A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość*, Warszawa 2007, s. 50-78, 150-197.
[16] T. Hobbes, *Lewiatan*, Warszawa 1954, s. 147.
[17] R. Rosicki, *O pojęciu i istocie bezpieczeństwa*, „Przegląd Politologiczny" nr 3/2010, s. 23-32.
[18] J. Krzak, *Zaopatrzenie w gaz ziemny. Europa, Polska – problemy dywersyfikacji*, „Studia BAS" nr 1/2010, s. 140.

oraz możliwości inwestycyjne wynikające z potencjału gospodarczego premiują kraje Europy Zachodniej.[19]

Państwa Unii Europejskiej wykorzystują prawie 20% światowych dostaw gazu ziemnego, z czego ponad połowa pochodzi z importu, za pośrednictwem trzech rurociągowych korytarzy energetycznych. Pierwszy, to producenci surowca z Morza Północnego i norweskiego szelfu kontynentalnego (Dania, Holandia, Norwegia i Wielka Brytania). Drugi obejmuje dostawców z Afryki Północnej (Algieria i Libia), trzeci to Federacja Rosyjska. Aktualnie, w trakcie budowy jest czwarty korytarz, który ma zapewnić dostawy z Azerbejdżanu, Turkmenistanu, Iraku, Iranu i Egiptu.[20] Uzupełnieniem dostaw głównych są surowce pochodzące z Nigerii, Arabii Saudyjskiej, Zjednoczonych Emiratów Arabskich czy Kataru (gaz skroplony). Wspólnotowy rynek gazowy można zatem określić jako zliberalizowany[21] oraz zdywersyfikowany.

Rosja dostarcza Wspólnocie ok. 50% potrzebnego gazu. W przypadku byłych republik radzieckich, wskaźniki są zdecydowanie mniej korzystne – w wielu przypadkach wynoszą nawet od 66% do 100%, czyniąc z Gazpromu monopolistę w regionie. Szczegółowe dane w tym zakresie prezentuje tabela nr 1. Prezentację graficzną stanowi rysunek nr 1. Istotne są tu nie tylko trudniejsze warunki geograficzne. Należy podkreślić, że w większości są to państwa postkomunistyczne, których gospodarki w dużej mierze związane były dawniej z ZSRR, a obecnie z Rosją. Konsekwencją uwarunkowań politycznych i historycznych jest fakt, iż większość infrastruktury wydobywczej należy do Rosji, która jest jednocześnie głównym dostawcą surowca w regionie. Są to tereny byłego RWPG z „narzuconą" infrastrukturą.[22]

---

[19] Ibidem, s. 137.

[20] P. Turowski, *Eksport toryskiego gazu – strategia, plany, konsekwencje*, www.geopolityka.org, [dostęp: 18.11.2013 r.].

[21] Problemem bywają umowy „take or pay" – niemożności odsprzedaży nadwyżek zakontraktowanego gazu. Zob. G. Gromadzki, *Między potrzebą a uzależnieniem. Rosyjski gaz w bilansie energetycznym rozszerzonej UE*, Warszawa 2002, s. 1-12.

[22] J. Krzak, *Zaopatrzenie w gaz ziemny. Europa, Polska – problemy dywersyfikacji*, „Studia BAS" nr 1/2010, s. 146, 148.

Tabela nr 1: Zużycie rosyjskiego gazu w przykładowych państwach europejskich w %

Lp.	Państwo	Zużycie w %	Lp.	Państwo	Zużycie w %
1	Austria	**52,2**	16	Litwa	**100**
2	Belgia	**43,2**	17	Łotwa	**100**
3	Bułgaria	**100**	18	Luksemburg	**27,9**
4	Chorwacja	**37,1**	19	Malta	**0,00**
5	Cypr	**0,0**	20	Niderlandy	**5,8**
6	Czechy	**80,5**	21	Polska	**54,2**
7	Dania	**0,0**	22	Portugalia	**0,0**
8	Estonia	**100**	23	Rumunia	**24,2**
9	Finlandia	**100**	24	Słowacja	**63,3**
10	Francja	**17,2**	25	Słowenia	**57,4**
11	Niemcy	**39,9**	26	Hiszpania	**0,0**
12	Grecja	**54,8**	27	Szwecja	**100**
13	Węgry	**49,5**	28	Wlk. Brytania	**0,0**
14	Irlandia	**0,0**	29	Mołdawia	**100**
15	Włochy	**19,8**	30	Ukraina	**65,9**

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie BP Statistical Review of World Energy 2013 oraz* M. Ratner, P. Belkin, J. Nichol, S. Woehrel*, Europe's Energy Seciurity: Options and Challanges to Natural Gas Diversification,* Congressional Research Service, 13 march 2012, p. 21.

W szczególnie trudnej sytuacji są te państwa europejskie, które nie posiadają paliw pochodzenia naturalnego, bądź też zasoby własne zaspokajają minimalne potrzeby w tym zakresie, a sytuację wewnętrzną cechuje skrajna niestabilność (Mołdawia, Ukraina). Dodatkowe utrudnienie stanowi fakt, że głównym dostawcą gazu na te terytoria jest rosyjski Gazprom, co z bezpieczeństwa energetycznego czyni broń paliwowo-energetyczną Rosji. Również ceny przesyłu są dość indywidualne – od 2005 roku ceny gazu dla Ukrainy zwiększyły się prawie trzykrotnie, a dla Mołdawii o połowę. Polityka cenowa stosowana przez Rosję w stosunku do odbiorców gazu jest tak samo indywidualna jak ich relacje z Kremlem. Zatem nie tyle sama kwestia przesyłu surowców pozostaje problematyczna. „Lwią" część problemu stanowią kwoty, za jakie dane państwa decydują się odbierać produkt finalny. Wielokrotnie przekonała się o tym Mołdawia, nie raz będąca na skraju bankructwa.

Rysunek nr 1: Uzależnienie państw UE-27 od rosyjskiego gazu w 2010 roku

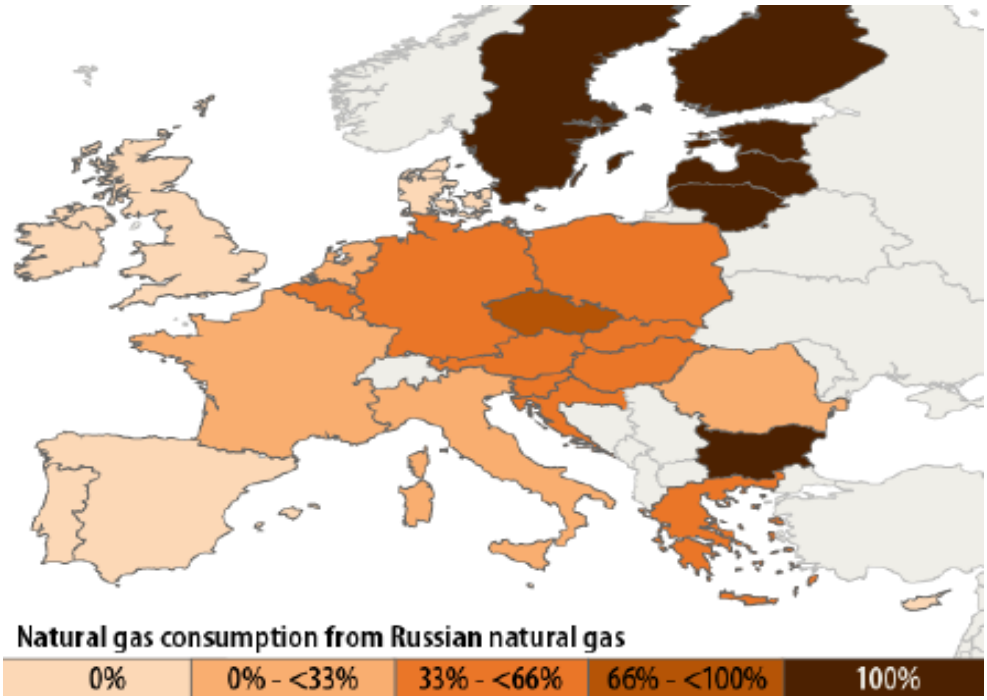

Źródło: M. Ratner, P. Belkin, J. Nichol, S. Woehrel, *Europe's Energy Seciurity: Options and Challanges to Natural Gas Diversification,* Congressional Research Service, 13 march 2012, s. 14.

„Paradygmat gazowy" to kolejna kwestia, która bardziej dzieli niż łączy współczesną Europę, utrudniając integrację poszczególnych państw w obszarze Wspólnoty, stając się narzędziem partykularnej polityki poszczególnych podmiotów. Europejską infrastrukturę gazu ziemnego prezentuje rysunek nr 2.

Problematyka europejskiego rynku gazowego dotyczy nie tylko państw Unii Europejskiej, to przede wszystkim region eurośródziemnomorski, region południowo-wschodniej Europy, obszar Morza Kaspijskiego czy państw basenu Morza Bałtyckiego. Są to obszary zdecydowanie różne, w których poziom zależności od protekcjonizmu energetycznego Kremla kształtuje zakres i formę realizowanej polityki. Utrzymywanie strefy wpływów w regionie to istotny element rosyjskiej strategii funkcjonowania w Europie.

Rysunek nr 2: Europejska infrastruktura gazu ziemnego

Źródło: M. Ratner, P. Belkin, J. Nichol, S. Woehrel, *Europe's Energy Seciurity: Options and Challanges to Natural Gas Diversification*, Congressional Research Service, 13 march 2012, s. 21.

4. Infrastruktura przesyłu rosyjskiego gazu

Rosja jest jednym z głównych producentów energii na świecie (w przypadku gazu – największym). Dochody ze sprzedaży surowców stanowią fundament rosyjskiego budżetu i gospodarki. Głównymi odbiorcami surowców są państwa europejskie, Turcja i Chiny. Należy również podkreślić, że Federacja Rosyjska (przez Morze Kaspijskie) graniczy z Iranem, Kazachstanem, Azerbejdżanem i Turkmenistanem, czyli bogatymi w surowce energetyczne podmiotami Eurazji.[23] W polityce rosyjskiej ważnym partnerem jest również Uzbekistan. Przesył energii z tych państw odbywa się przede wszystkim za pośrednictwem infrastruktury będącej własnością Gazpromu (trudno zatem mówić o niezależności dostaw ze wspomnianych źródeł). Rysunek nr 3 prezentuje

[23] A. Dugin, *Geopolityka…,* op. cit.

obecne i prognozowane główne szlaki transportowe oraz złoża gazu Federacji Rosyjskiej. W tabeli nr 2 przedstawiono istniejącą i planowaną infrastrukturę przesyłu rosyjskiego gazu. Istniejące zasoby rurociągowe zapewniają możliwość przesyłu 246,9 mld m^3 gazu rocznie.

Rysunek 3: Gaz – Federacja Rosyjska. Obecne i prognozowane główne szlaki transportowe oraz złoża

Źródło: *World Energy Outlook 2011, s. 312, www.iea.org,* [dostęp: 12.12.2012 r.]

Tabela nr 2: Istniejąca i planowana infrastruktura przesyłu rosyjskiego gazu

ISTNIEJĄCA		**PLANOWANA**	
Rurociąg	**Przepustowość (w mld m^3)**	**Rurociąg**	**Przepustowość (w mld m^3)**
Nord Stream (1 i 2 nitka)	55	Nord Stream (3 i 4 nitka)	55
Jamał–Europa	32,9	South Stream	63
Blue Stream	16	Jamał–Europa 2 („pieriemyczka”)	15
Ukraińska sieć gazociągów	143		
Łącznie: 246,9			

Źródło: *S. Kardaś, Rosja reaktywuje „Jamał-2”: kolejny bluff czy realny projekt?, www.osw.waw.pl,* [dostęp: 18.05.2013 r.]

Gazociąg Nord Stream składa się z tzw. dwóch nitek. Biegnie po dnie Bałtyku od Wyborga w Rosji do Lubomina w Niemczech. Trasa gazociągu obejmuje wyłącznie strefy ekonomiczne Rosji, Finlandii, Szwecji, Danii i Niemiec. Nors Stream to najbardziej bezpośrednie połączenie między Rosją a Unią Europejską. Budowę gazociągu rozpoczęto w 2010 roku, zakończono w 2012 r. Obie nitki gazociągu o długości 1224 km pozwalają na transport 55 mld m³ gazu rocznie. Zaopatruje je złoże Jużnorusskoje (rejon Krasnosielkupski w Jamalsko-Nienieckim Okręgu Autonomicznym na Nizinie Zachodniosyberyjskiej).[24] Gazociąg tranzytowy Jamał-Europa dostarcza gaz pochodzący ze złóż na półwyspie Jamał i z pól obwodu tiumeńskiego. Łączna długość gazociągu wynosi 4196 km.[25] Jego trasa biegnie przez terytorium Rosji (ponad 3 tys. km), Białorusi (575 km) i Polski (680 km) do Niemiec,[26] zapewniając 32,9 mld m³ gazu rocznie. Gazociąg Blue Stream biegnie z Izobilnoje w południowej Rosji do stolicy Turcji, Ankary (przez Morze Czarne). Całkowita długość infrastruktury wynosi 1213 km[27] i zapewnia transport gazu ziemnego w wysokości 16 mld m^3 rocznie. Przesył ukraińskiej sieci gazociągów to 143 mld m^3 gazu rocznie (gazociąg Braterstwo i Sojuz). Gazociąg Braterstwo biegnie przez Ukrainę, Słowację, Czechy do Niemiec. Jego odnogi prowadzą do Rumunii, Węgier i Bułgarii. Natomiast gazociąg Sojuz prowadzi przez terytorium Ukrainy, Słowacji, Czech do Niemiec, a jego odgałęzieniem jest wspomniany już wcześniej Blue Stream prowadzący do Turcji.

Rosyjski rynek gazu ziemnego cechuje znacząca nadpodaż mocy przesyłowych. Cele rozwojowe prezentowane przez Gazprom pokazują, iż koncern ten będzie dążył do znacznego zwiększenia mocy przesyłowych w przyszłości.

---

[24] *Nord Stream. The New gas supply route for Europe*, *www.nord-stream.com*, [dostęp: 18.11.2013 r.].
[25] *Gazociąg Jamał–Europa*, *www.europolgaz.com.pl*. [dostęp: 08.02.2011 r.].
[26] EuRoPol GAZ, *Gazociąg Jamał-Europa: trasa przebiegu gazociągu Jamał-Europa na terytorium Polski*, *www.europolgaz.com.pl*, [dostęp: 03.15.2013 r.].
[27] *Blue Stream, www.gazprom.com.*

5. Polityczne i gospodarcze znaczenie koncepcji „pieriemyczki”

„Pieriemyczka” to inaczej łącznik międzysystemowy zwany Jamał 2, czyli kolejne połączenie gazociągu jamaskiego. Koncepcja ta została powołana celem zwiększenia przesyłu gazu ziemnego i „pewności dostaw” do Polski, Słowacji i na Węgry. „Pieriemyczka” miałaby połączyć Białoruś przez Polskę ze Słowacją, stając się tym samym kolejnym korytarzem przesyłowym gazu ziemnego do Europy (Kobryń-Wielkie Kapuszany).[28] Wielu ekspertów twierdzi natomiast, ze jest to rosyjska broń energetyczna wymierzona w Ukrainę, ponieważ plany pomijają terytorium tego państwa w tranzycie surowca, co zmniejsza jego znaczenie w przestrzeni geopolitycznej.

Problematyka, o której mowa, jest szczególnie istotna w kontekście aktualnej sytuacji politycznej na Ukrainie. Należy pamiętać, że państwo to było największą z republik radzieckich. Mimo upadku ZSRR, forma uzależnienia od Rosji jest nadal silna, co nie pomaga w negocjacjach Ukrainy z Unią Europejską. Nie jest to jedyny podmiot europejski, który boryka się z wysoce niestabilną sytuacją polityczno-gospodarczą. Podobne zjawiska obserwujemy m.in. w Mołdawii czy państwach Kaukazu. Należy również podkreślić specyfikę transformacji, która zachodzi w regionie. Różni się ona zdecydowanie od tej, którą obserwujemy w Europie Środkowo-Wschodniej. Podstawowa różnica dotyczy poziomu i zakresu transformacji gospodarczej, która nie sprzyja rozbudowie sektora MSP, małej własności prywatnej i klasy średniej w społeczeństwie. Skutkiem tak prowadzonych przemian są bardzo niskie wskaźniki ekonomiczne, m.in. Ukrainy, którą Wskaźnik Wolności Gospodarczej[29] plasuje na 162. miejscu, w kategorii „bez wolności”.

Dyskusja nad koncepcją „pieriemyczki” zwraca uwagę na zupełnie inne kwestie. Widoczna staje się gra interesów partykularnych również w obrębie samej Wspólnoty. Jako organizacja międzynarodowa – Unia Europejska dąży do podpisania umów stowarzyszeniowych z państwami Europy Wschodniej, kładąc jednocześnie nacisk na wzrost poziomu demokratyzacji. Z drugiej jej poszczególne podmioty, w tym główni

[28] S. Kardaś, *Rosja reaktywuje „Jamał-2”: kolejny bluff czy realny projekt?, www.osw.waw.pl*, [dostęp: 13.12.2013 r.].
[29] Heritage Foundation, *www.heritage.org*, [dostęp: 11.12.2013 r.].

odbiorcy rosyjskiego gazu – Niemcy i Włochy realizują własne, partykularne interesy, gwarantujące im bezpieczeństwo energetyczne. Ukraina, podobnie jak inne byłe republiki radzieckie, została wplątana w politykę błędnego koła, ponieważ każda z podjętych decyzji wywołuje efekty często tragiczne w skutkach. Społeczność międzynarodowa wywiera presję na podmiotach, których „być albo nie być" w dużej mierze uzależnione jest od Rosji, co powoduje, że część planowanych przedsięwzięć kończy się niepowodzeniem lub ich zakres jest niezadowalający.

Realizacja „pieriemyczki" jest „karą" dla Ukrainy za działania zmierzające do dywersyfikacji dostaw gazu ziemnego. Tranzyty z Węgier, Niemiec przez Polskę i kierunku słowackiego mogłyby zapewnić Ukrainie pond 16 mld m³ gazu rocznie, co w skali ogólnego zużycia stanowi niewielki procent. Moskwa sprzeciwia się jednak działaniom w tym zakresie, dążąc jednocześnie do przejęcia kontroli nad ukraińskim systemem gazociągowym. „Pieriemyczka" jest przedsięwzięciem nie tyle energetycznym, co geopolitycznym, a chęć jej realizacji przez Kreml to z jednej strony próba wywarcia nacisku na Ukrainę, z drugiej ochrona własnych interesów. Koncepcja „pieriemyczki", w swojej obecnej formie, wyznacza granicę rosyjskiej strefy wpływów. Moskwa nie chcę „oddać" Ukrainy do Unii Europejskiej, ponieważ sama zainteresowana jest realizacją Unii Celnej (która już funkcjonuje z Białorusią i Kazachstanem) oraz Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej (ta z kolei miałaby połączyć pozostałych potentatów energetycznych – Kazachstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Azerbejdżan). W tej sytuacji dyskusja nad problematyką bezpieczeństwa energetycznego we współczesnej Europie nabiera nowego znaczenia.

6. Podsumowanie

Moskwa, od prawie 15 lat, próbuje uniezależnić przesył gazu ziemnego od partnerów tranzytowych. W wielu przypadkach transport surowca uzależniony jest od Ukrainy, Polski czy Białorusi. Każdy podmiot państwowy czy międzynarodowy posiada swoją strategię bezpieczeństwa, a powyższe stwierdzenie stanowi wyznacznik tej rosyjskiej. Koncepcja „piriemyczki" to bez wątpienia próba realizacji tego przedsięwzięcia, co w konsekwencji ma doprowadzić do wzmocnienia roli Moskwy na

europejskim (i nie tylko) rynku gazowym. Problematyka, o której mowa, to nieustanna dyskusja nad zakresem niezależności energetycznej Rosji w Europie i Azji. To poniekąd nadaje jej wymiar zdecydowanie szerszy, w wielu przypadkach geopolityczny, w który zaangażowane są tak słabe ogniwa jak Ukraina czy Mołdawia i partnerzy strategiczni jak USA czy Unia Europejska. W dialogu politycznym, w którym „główne skrzypce" grają twardzi negocjatorzy, bardzo często największą stratę ponoszą partnerzy słabi, tacy, którzy mają niewiele do zaoferowania. Przyszłość może pokazać, że Unia Europejska będzie zmuszona poświęcić byłe republiki radzieckie na rzecz własnego bezpieczeństwa energetycznego. Bez wątpienia tematyka, poruszana w tym artykule, daleka jest od wyczerpania, a proces badawczy w tym zakresie powinien być kontynuowany. Międzynarodowa wizja bezpieczeństwa energetycznego i próba powstrzymania monopolu rosyjskiego może przynieść działania nieoczekiwane w skutkach. W dzisiejszych czasach posiadane surowce stają się bowiem cenniejsze niż zasoby militarne, co czyni z nich instrument walki o światową hegemonię.

Streszczenie

Wojna izraelsko-arabska, rewolucja w Iranie czy wojna w Zatoce Perskiej pokazały, jak ważne dla gospodarki światowej i poszczególnych narodów jest bezpieczeństwo energetyczne. W kontekście geopolityki, na zagadnienie to składają się trzy główne kwestie: wystarczalność złóż własnych, infrastruktura magazynowa i najważniejsze – poziom uzależnienia od dostaw „trzecich", w tym ich dywersyfikacja. Bezpieczeństwo energetyczne nabiera również szczególnego znaczenia w konfrontacji z dynamizmem otoczenia politycznego, jako czynnik pozamilitarny.

Przyjęte teorie geopolityki energetycznej uwypuklają sferę rywalizacji, a czynnikiem determinującym są bardzo często surowce naturalne. To stwierdzenie w sposób jednoznaczny określa rolę Rosji na europejskim rynku gazowym, a szczególnie jej wpływ na bezpieczeństwo energetyczne byłych republik radzieckich. Koncepcja „pieriemyczki", która między innymi została omówiona w niniejszym artykule, ma istotne znaczenie –

szczególnie w kontekście aktualnych wydarzeń na Ukrainie. Jej realizacja może wywołać nieodwracalne konsekwencje polityczne dla pozostałych państw byłego ZSRR: Mołdawii czy państw Kaukazu, przyjmując formę „precedensu transformacyjnego”.

Słowa klucze: bezpieczeństwo energetyczne, Rosja, europejski rynek gazowy

Summary

The Arab-Israeli War, the Revolution in Iran and the Gulf War demonstrated the importance of the energy security for the world’s economy and individual economies of particular nations. In the context of geopolitics this issue is composed of three main issues: the sufficiency of their own resources, storage facilities , and most importantly - the level of dependence on the third-party supplies, including their diversification. Energy security, as a non-military factor, also takes on a special meaning in the confrontation with the dynamics of the political environment.

The commonly accepted theories on energy geopolitics emphasize the sphere of rivalry, and the determining factor is often the issue of natural resources. This statement clearly defines the role of Russia in the European gas market, particularly its impact on the energy security of the former Soviet republics. The concept of "pieriemyczka" which, among other things, will be discussed in this article , is important - especially in the context of current events in the Ukraine. Its implementation can cause irreversible political consequences for the other countries of the former Soviet Union: Moldova and the Caucasus, by taking the form of an "unprecedented transformation".

Keywords: energy security, Russia, the European gas market

Bibliografia

Art. 3 pkt 16 Ustawy Prawo energetyczne z dnia 10 kwietnia 1997 roku, Dz.U. 2003, nr 153, poz. 1504 ze zm.

Blue Stream, *www.gazprom.com.*

Center for Strategic and International Studies (CSIS), *www.csis.org* [dostęp: 11.12.2013 r.].

Ciborski J., *Bezpieczeñstwo energetyczne*, [w:] *Energia w czasach kryzysu*, red. Kuciński K., Warszawa 2006.

Dugin A., *Geopolityka energetyczna*, *www.geopolityka.org*, [dostęp: 10.11.2013 r.].

EuRoPol GAZ, *Gazociąg Jamał-Europa: trasa przebiegu gazociągu Jamał-Europa na terytorium Polski*, *www.europolgaz.com.pl*, [dostęp: 03.15.2013 r.].

Gazociąg Jamał–Europa, *www.europolgaz.com.pl*. [dostęp: 08.02.2011 r.].

Giddens A., *Nowoczesność i tożsamość*, Warszawa 2007.

Gorodilow A., Kozlow C., *Geopolityka*, Kaliningrad 2003.

Gromadzki G., *Między potrzebą a uzależnieniem. Rosyjski gaz w bilansie energetycznym rozszerzonej UE*, Warszawa 2002.

Heritage Foundation, *www.heritage.org*, [dostęp: 11.12.2013 r.].

Hobbes T., *Lewiatan*, Warszawa 1954.

International Energy Agency, *www.iea.org* [dostęp: 12.11.2013 r.].

Kaliski M., Staśko D., *Bezpieczeństwo energetyczne w gospodarce paliwowej Polski*, Kraków 2006.

Kaliski M., Staśko D., *Monitoring bezpieczeństwa energetycznego Polski do roku 2020*, „Polityka Energetyczna" nr 2/2007, tom 10.

Kardaś S., *Rosja reaktywuje „Jamał-2": kolejny bluff czy realny projekt?, www.osw.waw.pl*, [dostęp: 13.12.2013 r.].

Kowalak T., *Bezpieczeństwo energetyczne – zaklęcie, wytrych czy realna kategoria?* „Biuletyn Urzędu Regulacji Energetyki" nr 6/2005.

Krzak J., *Zaopatrzenie w gaz ziemny. Europa, Polska – problemy dywersyfikacji*, „Studia BAS" nr 1/2010.

Krzak J., *Zaopatrzenie w gaz ziemny. Europa, Polska – problemy dywersyfikacji*, „Studia BAS" nr 1/2010.

Ministerstwo Gospodarki, Polityka energetyczna Polski do 2025 roku. Warszawa 2005.

Ministerstwo Obrony Narodowej, *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczpospolitej Polskiej*, Warszawa 2003.

Ministerstwo Przemysłu i Handlu, *Założenia polityki energetycznej Polski do 2010 roku*, Warszawa 1995.

Młynarski T., *Bezpieczeństwo energetyczne w pierwszej dekadzie XXI wieku*, Kraków 2011

Nord Stream. The New gas supply route for Europe, *www.nord-stream.com*, [dostęp: 18.11.2013 r.].

Rosicki R. , *O pojęciu i istocie bezpieczeństwa*, „Przegląd Politologiczny" nr 3/2010.

Rosicki R., *Polska, Rosja i Niemcy a bezpieczeństwo energetyczne (aspekty polityczne)*, w: *Polacy i Niemcy w XXI wieku. Nowe oblicza partnerstwa?*, red. Koszel B., Poznań 2007.

Turowski P., *Eksport toryskiego gazu – strategia, plany, konsekwencje*, www.geopolityka.org, [dostęp: 18.11.2013 r.].

Webster's Third New International Dictionary, Könemann 1993.

The concept of " pieriemyczki " and the issue of energy security. Russia's role in the European gas market

M. Sikora-Gaca, *Koncepcji „pieriemyczki" a problematyka bezpieczeństwa energetycznego. Rola Rosji na europejskim rynku gazowym*, w: *Bezpieczeństwo energetyczne. Rynki surowców i energii – teraźniejszość i przyszłość. Polityka – Gospodarka- Zasoby naturalne i logistyka*, Tom 1, P. Kwiatkiewicz (red.), Poznań 2014, s. 147-161.